

Prie Nemunelio

LITUOVOS KULTŪROS FONDO ROKIŠKIO RAJONO VISUOMENINĖS TARYBOS LEIDINYS

1989 m. rugpjūčio mėn.

Mūsų leidinio tikslai yra labai aiškūs—išskirti ir, kiek mums įmanoma, aprašyti Rokiškio krašto kultūrą ir jos paminklus. Rokiškio kraštas turi turtingą ir įdomią praeitį, ilgą amžių eigą—iš visokiasiu žmonių gyvenimo. Vieni rūpinosi ir kūrė kultūrą, kiti ją grovė ir naikino. Apie viską stengsimės rašyti nesivarždami ir objektyviai.

Lietuvos šiaurės rytų kampelis, kuriame prieš 400 metų ėmė megzti Rokiškio gyvenvietė, istoriniiais laikais, kuriantis Latvijos kalavijūnams, o Rytprūsios — kryžiuočiams ir emus jiems pult ir vergt baltų gentis, ligai buvo neminimas. Kai kas gal mano, kad šis kampelis buvo išsilis apaugęs giriomis ir žmonės čia negyveno. Taip nebuvo. Žmoniai čia gyventa jau net tolimais priešistoriniais laikais. Gyveno jie ant kalnų ir kalvų, paupiuose ir paežerėse. Vertėsi medžiokle, žvejyba, žemės darbu ir buvo jau prisilaukė gyvulių. Tai paaiškėjo pradėjus kasinėti iš tų laikų išlikusius piliakalnius.

Istorinių laikų pradžioje čia randam gyvenant sėlių gentį, artimą lietuviams ir

lietuviams. Ilgainiui šiaurėj prie Dauguvos sėliai susiliejo su latviais, o visi kiti, gyvenę piečiau — su lietuviais. Jų pėdsakai liko tikrai vietovardžiuos (pav. Zarasai, Cedasai, Civišis,

plačiau parašyti, išskirti jų vertę ir reikšmę.

Šiaurės rytų kampas mažai buvo minimas ir kalavijūnams pavergus visą Latviją. Bet nereikia manyti, kad čia visą laiką jau

rūpintis ir juos rinkti, nes po kolektyvizacijos išnaikintų kaimų ir vietovardžių vardai jau nyksta ir pradedami užmiršti. Beje, nevykę, nedalūs ir nebūdingi vietovėms kolūkių ir

1863 m. sukilimą numalšinus, nemaža rokiškėnų, net išstos jų šeimos, buvo išvežta į Sibirą ar į kitus Rusijos pašalius. Ne visos žinios dar apie juos yra surinktos. Neužmirškim jų.

tremty taip pat mirė jo žmona ir vyriausioji dukterė. Kitos dvi dukterys vėliau grįžo Lietuvon. Bet į gimtąjį namą jų nepileido. Išvažiavo tada Vilniun. Šiuo metu, sako, gyvena tėbėra tik viena.

Rokiškio kraštas yra išauginęs ir davęs Lietuvai daug žymių žmonių: rašytojų, dailininkų, teatro, mokslininkų, profesorių, visuomenės veikėjų ir kovotojų už geresnį žmonių gyvenimą.

Iš rašytojų pirmiausiai minėtini du neužmiršami poetai: A. Strazdas ir A. Vienažindys; po jų spaudos draudimo laikotarpio rašytoja Didžiulienė - Žmona, beletristas, kritikas ir profesorius J. Tumas - Vaižgantas, Amerikon emigravęs poetas Kleopas Jurgelionis (mirus) ir trys beletristai: J. Svaistas, St. Zobarskas (abu mirę) ir Liudas Dovydėnas. Minėtinas ir Vilniuje miręs žurnalistas Juozas Keliuotis, visiems žinomo „Naujosios romuvos“ žurnalo redaktorius, neužmiršamas lig šiol yra ir be laiko miręs poetas Paulius Sirvyus. Dar paminėtini Vilniuje gyvenę beletristas R. Savelis, literatūros tyrinėtoja Regina Mikšytė ir literatūros kritikas ir profesorius V. Areška. Būrelis rašančių literatūrą gyvena ir pačiame Rokiškyje. Jie veikia susibūrę į „Valvorykštės“ klubą.

Iš rokiškėnų dailininkų žymiausias, žinomas, yra Justas Vienožinskis. Jis taip pat garsus kaip dailės kritikas ir jaunųjų dailininkų ugdytojas, įkūręs Kaune dailės mokyklą ir jai ilgai vadovavęs. Garsus yra jo mokykla baigę rokiškėnai skulptoriai Juozas Mikėnas, R. Antinis, geras žinomi taip pat skulptoriai N. Petrušis, L. ir V. Zukliai, tapytojai I. Naginskaitė, P. Stauskas, V. Klema, keramikas ir aviatorius J. Mikėnas, meno istorikė A. Mikėnaitė. Su jais minėti tapytojai P. Simanavičius ir A. Sukys, buvę Rokiškio gimnazijos mokytojai. Ypač įtakingas buvo ir daug padėjo į meną besiveržiantiems mokiniais P. Simanavičius.

Iš teatrojų pirmiausiai minėtini keturios garsios dramos aktorės: Ona ir Bronė Kurmytės, Monika Mironaitė ir Vaiva Mainelytė. Iš vyrų minėtini režisieriai ir aktoriai Alfonsas ir Antanas Zaukos ir aktorius P. Zindulis.

Iš operos dainininkų žinomiausia yra Irena Jasiūnaitė (meccosopranas), iš vyrų minėtini V. Kavoliūnas (tenoras) ir J. Bieliūnas (baritonas). Pastarasis buvo kartu ir pedagogas Kauno muzikos mokykloje. Nereikia užmiršti ir operos dainininkės G. Kraskauskaitės. Kartu su dainininkais būtinai paminėti ir Rokiškio gimnazijos muzikos mokytojai ir choro vadovai M. Milaknis ir A. Jovaiša. Labai atsidėjęs, negalėdamas jėgų, dirbo Jovaiša. Jis su gerą klausą ir gerą balsą turinčiais mokiniais dirbo ir atskirai sudarydamas iš jų duetas, kvartetus, orkestrus, leiddamas jiems pasirodyti scenoje per koncertus (Nukelta į 4 psl.).

RŪPINKIMĖS SAVO KRAŠTO KULTŪRA IR JOS PAMINKLAIS

Zirnajai ir kt.) ir šiaurės rytų, aukštųjų tarmėse.

Priešistorinio laikmečio piliakalnių bei pilkapų Rokiškio krašte yra išlikę nemaža, daugiausia prie Nemunelio ir Sartų. Stal jie: Moškėnų, Panemunio, Kolnočių, Mielanų, Velykūnių, Dauliūnų, Juodonių, Alsetos, Norkūnų, Petrašiūnų, Ilzenbergo ir kt. Kai kurie jų jau yra kasinėti ir tirti. Tačiau jų tyrimo duomenys tėra žinomi tik specialistams. Plačiau visuomenė apie juos nieko nežino.

O tai yra blogai. Nieko apie juos nežinodami, žmonės jų nevertina, nebrangina. Kai kurie jau arjami ir baigiamai naikinti. Mūsų artimiausias uždavinys — apie juos

buvo ramu ir saugu gyventi. Kalavijūnų pavieniai būriai neišsėdavo čia retkarčiais neužskę paplėškaut. Bet tie užpuoliai būdavo staigūs ir greit baigėdavos. Didiesnių susirėmimų ir mūšių, atrodo, čia nėra buvę. Bent kronika jų nemini. Bet gyventojams tie pūdinėjimai, aišku, buvo labai nemalonūs, todėl šiaurinis to tempo ruožas tuomet buvo retai gyvenamas.

Rokiškio gyvenvietė pradėjo būti minima nuo XV a. pabaigos, kai čia į Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro padovanotą dvarą atsikėlė gyventi kunigaikščiai Kriščiūniskiai. Tačiau gyvenvietė dar ilgai nesipletė. Ir tik tuomet, kai dvaro šeimininkais tampa grafi Tyzenhauzai, pradeda Rokiškis plėstis ir augti. Ypač statyba pagyvėja XIX amžiuje. Pirmiausia pastatomi nauji klasicistinio stiliaus dvaro rūmai. Mieste, be kitų trobesių, pastatomi pagal Stuočkos - Gucevičiaus planą pulkūs prekybos namai su šauniom kolonom. 1877 metais iškyla 10 metų statyta raudonų plytų neogotikos bažnyčia. Nuperkami jai nauji vargonai. Vargonaut pakviečiamas iš Austrijos muzikas Lymanas.

Tai gi jau Rokiškyje yra į ką žiūrėti ir kuo grožėtis. O kiek dar meno vertybių ir gamtos grožybių jo platiose apylinkėse! Metas apie Rokiškio kraštą išleisti platesnį leidinį. Mažos Gasiūno knygylytės, skirtos ekskursantams, jau per maža. O bažnyčia verta atskiros monografijos, kur būtų aprašyta jos statyba ir didelė meninė vertybė.

Brangiausias lietuvių tautos meno lobis yra dainos, ypač senosios, iš amžių glūdumos ir žilos senovės paveldėtos. Jomis kadaise žavėjosi Gėtė, Herderis, Jomis ir dabar gerisi visas kultūringas pasaulis. Nepriklausomas Lietuvos metais dar jos plačiai buvo dainuojamos ir naktigonėse, ir gegužinėse, ir vestuvėse, ir pakermosiuo vaisėse. Dabar jau nebe visur beužgirsi. Užgirdę jų kur mokanti, nedelsdami nė minutės skubėkime jas užrašyti. Tiesa, dainos kuriamos dar ir dabar, bet kuriamos dažniausiai jau pagal rašytinę poeziją ir nebeturi didelės vertės. Bet, žinoma, ir į jas reikia visai numoti ranka. Pasitaiko ir tarp jų dėmančių. Rinkdami dainas, neužmirškim ta proga teirautis ir nesibaidyt rinkti pasakų, padavimų, patarlių, priežodžių, mįslių, anekdotų.

Tačiau vienur kitur dar yra pasilikusių ir senųjų. Kelis jų ano meto Rokiškio muziejaus direktorius Daugys atvežė į miestą ir pastatė prie muziejaus, parke. Jei kuriam mūsų atsitiks proga pamatyti kur dar išlikusių senųjų kaimo pastatų, būtinai juos nufotografuokime.

Rokiškėnai aktyviai dalyvavo 1831 ir 1863 metų sukilimuose, ypač pastarajam. 1863 m. į Rokiškio kraštą su savo pulku, rinkdamas kovotojus, buvo atvykęs ir vadas A. Mackevičius.

jų gatvių pavadinimai reiklia būtinai pakeisti gražiais išnaikintų kaimų ir vienkienų vardais.

Seniau beveik kiekvienam Lietuvos kaimo galėjai rasti dievadirbių, medžio drožėlių ir kitų galų meistrių. Tai jie ir buvo prastai kapinės, šventorius ir pakelės kryžiai, rūpintojėlių, koplytstulpių, sv. Marijos, sv. Jono, sv. Jurgio ir kitų šventųjų statulėlių. Kapinės ir šventoriuose dar galima jų ir dabar pamatyti. Bet pakelėse jau seniai nebėra. Kai kurie, žinoma, sudėjo ir nuvirtė. Tačiau daugumas jų stalinizmo metais sąmoningai buvo nuversti ir sunaikinti. Kaimo sodybose, ypač senose, dar galima rasti jų paslėptų palėpėse ir nušalesniuose pašaliuose. Nepatingėkim paieškoti ir atneškime juos į muziejų.

Medžio drožėjai, dievadirbiai neišnyko ir pokario metais. Kaip tik šiuo laikotarpiu pandėlietis Lionginas Sepka išdrožė nuostabių paminklų savo mirusiems artimiesiems: mylimam broliui Petriui ir tėvams. Šiais savo drožiniais jis plačiai išgarsėjo visoje Lietuvoje ir vėl grįžo į laisvę. O buvo jau išvežtas į senelių invalidų namus mardėti ir mirti. Tiesa, grįžęs laisvėn, nebėlga gyveno, nes buvo jau išvargintas sunkumų. Tai gi būkim draugiški, atlaidūs laudies menininkams. Nesijuokim iš jų keistumų, o užjauškime ir padėkim jiems.

Įdomi ir meniniu atžvilgiu dažnai vertinga buvo senoji kaimo trobų statyba. Vienokiu stiliumi buvo statomi gyvenamieji namai, kitokiu kietūs ir pirtys, dar kitokiu tvartai, daržinės, klajimai.

Ivykusi kolektyvizacija viską apvertė aukštyn kojom. Priversti keltis į kolūkių gyvenvietes, valstiečiai nepaisė senoji statybos stiliaus. Statėsi trobesius ir jau pagal naujuosius reikalavimus. Pagaliau be gyvenamo namo ir nedidelio tvartelio su daržine, kitų trobesių jiems dabar ir nebėrėkėjo.

Buvo išvežtas su šeima ir mokytojas Petras Bliūdžius, kuris pirmasis, draugų kraštotyrininkų padedamas, pradėjo rūpintis Rokiškio krašto kultūros paminklais ir įkūrė Rokiškio kraštotyros muziejų kambarely prie apskrities bibliotekos. Apie tremtinius šiuo metu jau renkamos ir kaupiamos žinios. Apie Bliūdžių, kaip nusipelnusių Rokiškio muziejaus pradininkų, turim nedelsiant plačiau parašyti. Jis, sako, išvežtas kirtu mišką. Bekirsdamas gavo plaučių uždegimą ir mirė. Iš-

Spaudos draudimo metais ir Rokiškio kraštą lankė knygnešiai. Turėjo jie čia savo slaptavietes ir agentus. Daugelis jų buvo žinomi visoje Lietuvoje. Buvo ir daktorių, kurie slapta mokė vaikus. Ypač švietimo darbu atsidėjęs rūpinosi Panemunėlio klebonas J. Katelė. Jo rūpesčiu visas jo parapiljos jaunimas buvo išmokytas skaityti.

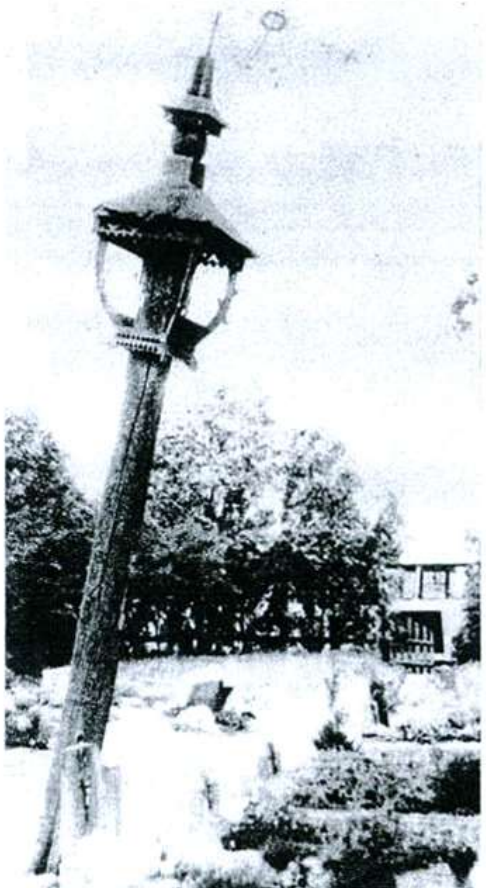
Panemunėlyje anksčiau negu kitose Lietuvos vietose buvo pradėti ruošti ir teatro spektakliai. Pirmasis buvo suruoštas 1893 m. Tai labai svarbus mūsų kultūros faktai. Rinkim apie juos atsiminimus ir skeikim laikraščiuose.

Nedelsiant būtina parašyti platesnį straipsnį apie rokiškėnų Povilą Gasiūną, kuris visą gyvenimą rinko, kolekcionavo lietuviškus laikraščius ir knygas. Vien pavyzdinių lietuvių periodikos spaudinių jis buvo surinkęs 12 dešimtų. A. Krauskas, pokario metu buvęs Rokiškio kraštotyros muziejaus direktoriumi, tas dešimtis iš Gasiūno perėmė ir 1948 metais suruošė didelę lietuvių spaudos parodą. Ypač gausus buvo draudimo laikotarpio spaudos skyrius. Įdomu, koks likimas išliko tą Gasiūno kolekciją?

1905 metų revoliucija rado gyvą atbalsį ir Rokiškyje. Buvo čia tuo metu atvažiuoję ir J. Tumas - Vaižgantas. Jis nurodė, ką lietuviai turi daryti, ko siekti ir reikalauti iš carinės valdžios.

Ypač čia revoliucingai buvo nusiteikę ir sukilti liaudį Sankė J. Smalstys. Užtat revoliucionierių tramdyti atvykę kazakai išblaškė maištaujančius ir sudegino prie Kamajų Smalščio tėviškę. Tuos įvykius būtina plačiau aprašyti.

Rokiškio kraštas smarkiai nukentėjo ir 1941 — 1952 metų laikotarpiu, kai Stalino įsakymu buvo Sibiran vežami niekuo ne nusikalte žmonės. Iš Rokiškio iergi buvo išvežti būriniai darbdėlių ūkininkų ir daug veikių, kūrybingų mokytojų bei kitų inteligentų.

Begriuvantis koplytstulpis Vozgučių kapinėse (1968 metų ruduo) byloja, kad šandien svarbu visiems mums rūpintis savo krašto kultūra ir jos paminklais.

LIAUDIES KOLEKTYVO VARDAS — JAUNIMO FOLKLORINIAM ANSAMBLIUI

Gerai žinomam respublikoje Rokiškio rajoninių kultūros namų jaunimo folkloriniam ansambliui, pasivadusiam „Gastautos“ vardu, už karybinius pasiekimus suteiktas liaudies kolektyvo vardas. Skaitytė žurnalistas I. Ratkienė pasikalbėjimą su šio ansamblio vadovu ALGIU SVIDINSKU.

I. R.: Ar manai, kad tai rimtas įvertinimas ir tavo veiklos? Berods, pats nebaisi ir stengiesi gauti šį vardą. Kultūros darbuotojai pyko, kad nekireipai dėmesio į popierių sutvarkymą.

Algis: Vertinimas nėra esmė. Svarbiausia galėti žmonėms susiburti, bendrauti, remiantis tautinėmis dvasingumo formomis. Nebijau pasakyti šlandien, kad aš — romuvietis. Kas apie romuvietius yra girdėjęs, tas supras. O tai, kad man teko nuklysti, — ne mano kaltė.

I. R.: Iš kur, Algis, tai tavo stiprybė?

Algis: Pagrindinis mano veiklos kriterijus — tauta. Ji turi išlikti, nes ji jau pati savaime yra vertybė. Noriu pasakyti, kad, psichologų nuomone, moterys sukelia erdvę, vyrų — krypį. Jeigu tautos galvinti nesimys vyrų, tai ar ligai moterys ją išlaikys? Tegul nupyksta moterys, joms, turbūt būtų malonu, kad tiesos keliu jas vestų vyrų.

I. R.: Jeigu būtų daugiau vyrų, stipraus charakterio ir veiklos atstovų, šlandien moterims nereikėtų imtis politikos, galėtų ramiai auginti vaikus.

Algis: Sutinku, bet noriu pridurti, kad mūsų santvarka davė moterims visas teises, tik nepridėjo teisės — būti moterimi.

I. R.: Rasos šventė, rodos, pradėjai rengti jau 1982-aisiais. Kažkuriam laikui ši šventė buvo nutūkusi. Ne visada buvo viskas sėkminga? Teko, matyt, sykiats ir kompromisų ieškoti?

Algis: Tai dėl kai kurių aparato darbuotojų kaltės. Ji pastangomis buvo pasiekta, kad šis „sektantiškasis“ renginys būtų uždraustas metams. Jau kitais metais ji surengėm prie Kamajų, pavadinę „Trumpiausios nakties šventę“, po to rengėme prie Sartų ežero, bet kitoje vietoje, ir tik praėjus vasarą toje pačioje vietoje ant Burbulio kalno vėl šventė buvo surengta. Rasos šventė — sena ir jau

Daukanto minima.

I. R.: Kai kam ji tikriausiai nepatiko nes buvo manoma, jog tu bandai atgalvinti senąsias krikščioniškas kultas religines šventes... O juk Tu, Algis, į pagonybę šlandien žiūri ne vien kaip į kultūrinį palikimą?

Algis: Nei viena tauta, nei viena karta negyveno be religijos. Stagnacija turėjo administracinę religiją. Jaunimas įgijo jėgos ir baimės religiją. Jų dievas tas, kas stipresnis. Ne iš tuščios vietos atėjo ši religija — tas, kas užima aukštesnes pareigas, tas dievas, tam ir lenkiames.

O kas pagonybė? Užomazgose tai manstinė religija, vėlių kultas ir tai, kas susiję su juo. Kiekvienas gimtosiose vietose stiesiasi ne vien materialistai, bet ir dvasiškai su žemeje gulintomis protėvių vėlėmis. IV-ame mūsų eros amžiuje Romoje buvo subrendusi situacija išgalėti feodalizmui. Romos imperijos religija, analogiška lietuviškai pagonybei, rišo žmones prie žemės ir dvasia, kas trukdė perdalinti žemes. Buvo reikalinga išginti protėvių dievus iš žemės, nes, kaip žinia, mirties pavojuje žmogus atsisako materialinių vertybių, dvasinių — ne, ir ne veltui žodis „pagonis“ kilęs iš lotiškai „paganus“ — vaistietis. O mūsų kolektyvizacijos bei pramonės vystymosi situacijoje reikėjo subalansuoti darbo jėgą tarp miesto ir kaimo. IV-ojo amžiaus Romos imperijos situacija pasikartojė Lietuvoje. Retas dabartinio kaimo žmogus dvasiškai susietas su žeme, o ir susietasis negali paaiškinti dvasinių sąlytų prigimties. Dabartinėje situacijoje žodis „pagonybė“ — ne nuolankumo religija, o gimtinės (slaurają prasmę) meilė — senojo kaimo, apylinkės, tarninio krašto. Galbūt dėl to su grauduliu grįžtame į savo gimtąsias vietas. Mano kraštas — Sėlių žemė, kuriai priklauso ir didžiulė dalis Rokiškio rajono.

I. R.: Kokia, tavo manymu, šlandien opiausia kultūros problema?

Algis: Kultūros normų ir kultūros darbuotojų statusas. Reikia užmiršti kultūros darbuotoją kaip dvaro juokdarį. Mes pašaukti ne vien linksminti, o puoselet tautinę dvasią žmogui, gimtinės dvasią, nes Lietuva — ne abstraktus geografinis kraštas, o mūsų gimtinių visuma. Kiekvienas mūsų yra reikšmingas.

I. R.: Ar tiki pertvarka? Algis: Galbūt tiksliau, ar tikiu žmonėmis? Jei nebūčiau tikėjęs, nebūčiau ėmėsis šio darbo. Net būdami juodžiausiuose varžuose, net didžiausios prievartos ir stipraus centro poveikyje, mylintys savo kraštą žmonės išsaugos kultūrą, o, jeigu išsaugos ją, išliks ir kraštas, tauta, laimės ir pertvarka. Man prisimena TSRS liaudies deputato M. Martinaičio žodžiai pasakyti Etninės kultūros draugijos steigiamajame suvažiavime: „Ligi šiol dainuojančių lietuvių labiau bijoma, negu ginkluotų“.

I. R.: Užsiminė apie šią draugiją, kurioj esi išrinktas ne tik į jos tarybą, bet ir vaidybą — esi vienas iš penkių periferijos atstovų.

Kaip įsivaizduoji šią savo veiklą?

Algis: Teisių nepadaugės, padidės atsakomybė. Esu ir Molėtų, ir Zarasų, ir Utenos atstovas. Privalome sukurti Sėlių žemės Etninės kultūros draugiją. Tai ir kvietiu istorikus, lituanistus, etnografus, folklorininkus bei kitus įvairių specialybių savo krašto patriotus teiktis prie mūsų krašto kultūros šaknų. Ką dabar dar galime padaryti, po 10-15 metų tai gali būti jau bus neįmanoma.

I. R.: Dirbi neskačiuodamas ne tik poilsio dienų bet ir paros valandų, o koks tavo mėnesio atlyginimas?

Algis: Dabar gaunu daug — 210 rublių, tam pasitaravo suteiktas ir liaudies kolektyvo vardas. O per visus aštuonerius metus, vadovaudamas dviem folkloriniais ansambliams, gaudavau tik po 80 rublių.

I. R.: Ar ir tai trukdė iki šiol sukurti šeimą?

Algis: Ir tai... I. R.: Ačiū už pokalbį. Sėkmės tau ir Sėlių krašto folkloro puoselėtojams.

Nuotraukoje: LTSR meno saviveiklos žymūnas A. Svidinskas

Prisimenu, kaip 1988 metais, padedant vietos gyventojams, suradome poeto Prano Savicko palaidojimo vietą Aleksandravėlės kapinėse. Kukulis metalinis kryželis su išnykusiu užrašu ir tiesiai per kapą nutiestas takelis... Tik didėle lenta, pritvirtinta prie Aleksandravėlės baž-

laiką vikaravo Utenos krašte, Kuktiškėse. Nuo 1835 m. Pranas Savickas klebonavo Aleksandravėleje, kur ir mirė 1864 m. kovo 18 d.

Iš P. Savicko kūrybos tėra išlikę du eilėraščiai („Pustymal“ ir „Apsakymal“), datuojami 1847 metais. Jo eilėraščių pilto rankraščių, o išspausdinti buvo tik XX amžiuje. Iš išlikusių eilėraščių sprendžiama, kad kūryba yra buvusi gausnesnė.

P. Savicko poeziją literatūros kritikai vertina kaip

VIEŠAS

nyčios, ludižo apie poeto pėdsakus šiame krašte. Tai, gi, atgalvinkime atmintį, tuo labiau, kad šiu metų kovo 18 d. sukako 125 metai nuo Prano Savicko mirties.

Gimė jis 1777 m. gegužės 18 d. Užmėnėje. Spėjama, kad mokėsi Vilniaus kunigų seminarijoje, apie 1810 — 1811 metais buvo išventintas kunigu. Ilga

PIRMŪJŪ

savitą reikškinį ano meto lietuvių poezijoje, o jo eilėraščių „Pustymal“ laikomas vienu reikšmingiausių to periodo kūrinių socialine tematika.

Petras Blaževičius

Pranas Savickas

PUSTYMAI

Vėjas pučia nuog vakarių, vilnis sniego neša.

Vėjas stiprus kaip verpetas trobų dangčius plėso.

Neša sniegą per laukelius, tarp trobų apstoja.

Pila purnis prie ulyčių, suka, verpetuoja.

Vienas žmogus, pažiūrėjęs per langą taip sako:

— Baisu išeit ir iš gryčios, niekur nėra tako!

Visos trobos užpustytos, visur pilna sniego.

Kokį rado kur tik ptyšį, tai visur bėgo.

Dievas žino, kaip ten mūsų gurbė galvijėliai?

Eik tu, Jonai, pažiūrėti ar tu, Antanė!

Maž gėriukai ir sušalo, — tegul dievas myli!

Nuog pusanakties užvien pusto, nė kiek nenutyla.

O tu, Petrai, apsiriesi, apsvilk skrebelius, —

Prakoposi pečių žabų bent penkis glėbelius.

Valkai rėkia visi gryčioje: „Tevė, mamul šalta...“

Anei aš tam esmu kaltas, anei močia kalta.

Vardan dievo, dvasios šventos, — kokia bjauri diena!

Peržiem toklos dar nebuvo, kaip šlandien, nė viena!

Gryčia mūsų labai sena, dievo dėl tik turis.

Langai žemėn jau perėjo, išsikreipė durys.

Dangtis visas jau užlūžęs, viršų daugel sniego.

O per sienas nuog tirpimo vidun vanduo bėga.

Valkai, badu išmarinti, visi duonos prašo.

O čia duonos anei kąsnio, nēr pieno nė lašo.

Zmona serga nuog nedėlios, badu numarinta.

Visas veidas man ištinio, o bedvasis ponas

ir dėl savęs žibtkas daro: geria, kortom groja.

Kad mes visi badu mirštam, anei pagrudoja.

Dieve mano, dieve mano, užu ką koroji?

Dėl kog manęs tam neščėsty tu neratavoji?

Iš rudenio ką surinkom nuog savo laukelio.

Visa dvaras tuoj išvežė, neliekat grūdėlio.

Nei tau žmogui ur akvatos išdirbt žemę savo.

Ką pasėsi ir surinksi, — žinok, kad ne tavo.

AR ATVYKS LIUDAS DOVYDĖNAS?

Pastaruoju metu respublikinėje ir rajoninėje spaudoje pasirodo nemažai straipsnių, kuriuose rašoma apie mūsų kraštietį Liudą Dovydėną, gyvenantį Jungtinėse Amerikos Valstijose. Straipsnių autoriai dažnai kelia klausimą — ar atvyks rašytojas pasisvečiuoti į tė-

viškę. Praėjusiais metais Rokiškio centrinės bibliotekos direktorė Z. Jodeikienė pakvietė L. Dovydėną atvykti į Rokiškį. Spausdiname rašytojo atsakymą manydami, kad jis bus įdomus ir skaitytojams.

Redakcinė kolegija

Mielą rokiškietė JODEIKIENE,

Tuoj pat su — Naujaisiais! Kad Bibliotekos ir Bibliotekinių gyvuočių plačiai, tvirtai! Malonus Jūsų laiškas ir Rokiškenų atsiminimas seniai sviete paklydusio sūnaus.

Dėkoju visa širdimi! Knygų, kurios prailį pro siaurą skylę — Jūs gausite. Manau, kad geri dievai dabar jau pradės judėti, akis atsikrapštyti, tai jie man padės. Ne visas savo knygas ir aš pats turiu; turimastis, kaip sakiau, bandysiu pamėgti Jūsų pusėn.

Malonu girdėti J. Lapašinską pasiekus gimtąsias vietas ir — Rokiškį. Jeigu pavyks perplaukti vandenynus, pavasarį bandysiu pasiekti Rokiškį, ir Trumpiški (nors jo trobų jau nėra). Mano vyresnioji dukterė Elena trūšia San Francisco pašonėje bibliotekos vėpūtnuose, nes, be savo, dar talkininkauja apylinkės bibliotekose. Tai šiltoje Kalifornijoje. Prieš porą metų dukterė ir manikė žmona lankėsi Rokiškyje. Abi gyė mūsų šaunų miestą. Dukterė tikino, girdi, tikrai europietinis miestas, ir gatvės plačios, ir namai mūriniai.

Iš vaikystės dienų, kai karvės baubė turgaus aikštėje, tėvas saugojo linus ratuose, vištų pirkimai putė visu garsu į vėstos užpakalį, mano mamos atvežta pardavimui. Patiko tada Rokiškis su savotišku kvapu ir nepergarsiu alaus, viršum dangun pakeltų lenų, o arkliai neskubėdami kramtė pasostese suslėgta šiena.

Matul, išilkeidžiau atminimų išgrūtyje į turgų ir — beletristika

Dėkoju Jums už linkėjimus ir mielą laišką. Su geriausiais linkėjimais ir nostalgia

Jūsų rokiškėnas

Liudas

Sausio 5, 1989

Lenos, MA

Žinomo LTSR liaudies dailininko, nusipelnusio meno veikėjo Roberto Antinio vardas glaudžiai siejasi su Rokiškio.

Pernai, minėdami žymų skulptoriaus 90-ąsias metines, pirmąsyk po daugelio metų žmonės netrūkdama

padojo gelių.

Nuotraukoje: kairėje sto vi skulptoriaus sūnus Robertas Antinis, dešinėje — Rokiškio rajono kultūros skyriaus vedėjas Petras Blaževičius.

SKIRIAMA ROKIŠKIO MIESTO 490-TIES METŲ JUBILIEJUI

Rašytiniai šaltiniai apie Rokiškį ir jam priklausantį žemės labai neįgaus, o ir tie patys išblaškinti po pasaulį. Net dėl Rokiškio miesto (kurio datos nėra vieningos nuomonės) mūsų turimais duomenimis pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose Rokiškis paminėtas 1499 m. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės didžiojo kunigaikščio Aleksandro privilegijoje, duotoje Astikui dėl girių kirtimo, ariamos žemės ir joje gyvenančių valstiečių amžinos priklausomybės. Privilegijoje pažymėtos tik kelios valstiečių pavardės, todėl galima daryti išvadą, kad XV a. pabaigoje teritorija nuo Rokiškio iki pat Aknystos ir Neretos buvo retai apgyvendinta. Matyt, tai kovų su kryžiuočiais pasekmė, kai pasienio gyvenvietės buvo išnaikinti, o nauji dar nespėjo įsikurti. Šioje privilegijoje rašoma, kad giria, atiduota Astikams, ribojasi su Rokiškio dvaro žemėmis, o dvaras priklausė didžiuliam kunigaikščiui. Tačiau XVI a. pradžioje Rokiškyje turėjo būti ne tik dvaras, bet ir bažnyčia, nes jau 1516 m. karalius Zygmantas II savo privilegijoje Rokiškio bažnyčiai dovanavo penkis valstiečius: Sedukį, Ratkų, Boriną, Liugvičėną ir Jočyną. Bažnyčia gavo dešimtinę ir tris kar-

čiamas. Vėliau Rokiškio dvaras atiteko grafams Krošinskams, kuriems 1547 m. karalius Zygmantas Augustas suteikė kunigaikščių titulą. Paskutinis šios giminės vyriškos linijos atstovas Karolis Jurgis vedė Jožo Gotardo Tyzenhauzo, Tartų vaivados dukrą Elžbietą Tyzenhauzaitę. Ši santuoka buvo bevaikė, todėl Rokiškį paveldėjo Tyzenhauzų giminė, daug prisidėjusi prie Rokiškio ekonominio ir kultūrinio suklestėjimo. Po paskutinio šios dinastijos vyriškos giminės atstovo Rainoldo Tyzenhauzo (1830—1880 m.) mirties Rokiškio dvaras atiteko jo seseriai Marijai Aleksandrai Tyzenhauzaitėi - Pšezdecekienei (1827—1890 m.) Konstantino Tyzenhauzo ir Valerijos Vankavičiūtės dukrai. Po jos mirties dvarą paveldėjo sūnus Konstantinas (1846—1896 m.), vedęs Elžbietą Pliaterytę. Paskutinis Rokiškio dvaro savininkas buvo Jonas Aleksandras Pšezdececkis (1877—1944), vedęs Hermanciją Prancišką Sapiegaite (1879—1947 m.).

Kaip ir kiekvieno miesto augimui, Rokiškui didelės įtakos turėjo geografinė padėtis. Rokiškis padėtas nebuvo patogiai. Jis kūrėsi Kurliandijos pasienyje, kur vyko aršios kovos su kryžiuo-

čiais ir vėliau santykiai su Livonija nebuvo labai geri. Be to, Rokiškis buvo nutolęs nuo svarbiausių Lietuvos administracinių centrų. Todėl žemės aplinkul Rokiškį buvo retai apgyvendintos. Nežiūrint to, XIV—XV a. per gyvenvietę šalia Rokiškio dvaro ėjo prekybos kelias į Neretą, Rygą. Jis atėjo iš Vilniaus rytiniu Laukupio krantu ir

gatvelės, visos sueinančios į centrinę Rokiškio aikštę. Todėl tuometinis Rokiškio planas buvo radialinis, o pati aikštė trikampė. 1634 m. inventoriuje nurodyta, kad užstatytoji teritorija užėmė 2000 prentų (1 prentas — 4,87 m), o miestiečiai mokėjo mokesčius už 43 valakus. Tačiau iki XVIII a. pabaigos miestelio augimo tempai buvo nežymūs. Tik

(TSR), buvo žymus mokslininkas ornitologas, baigęs Vilniaus universitetą. Moksliniai tiksliai aplankęs beveik visas Europos šalis, savo dvarė jis buvo surinkęs didelius zoologinius rinkinius. Jo surinktoje paukščių ir kiaušinių kolekcijoje buvo per 3000 vienetų. Konstantinui Tyzenhauzui mirus (1853 m.), šis rinkinys buvo padovanotas Vilniaus universitetui. Ne mažiau svarbūs gamtos mokslui K. Tyzenhauzo parašyti straipsniai, sudaryti atlasai, tačiau didžiausią šlovę šis mokslininkas nusipelnė parašęs 3 tomų monografiją „Visuotinė ornitologija“.

Detaliau Rokiškio vaizdą galime susidaryti tik pasinaudojus 1825 m. miesto aprašymu. Jame daugiau akreipiama dėmesys prekybinis ryšius su Ryga. Čia nurodoma, kad rokiškėnų išauginti linai, iš Rygos miesto gabenami į Angliją ir Olandiją, turi gerą paklausą. 1825 m. Rokiškio mieste, be dvaro ir bažnyčios pastatų, buvo 38 gyvenamieji namai: 28 iš jų priklausė dvarui. Miestelį sudarė aikštė ir 2 pagrindinės gatvės: Kamajų (dabar Respublikos) ir Cėdų (dabar Kęstučio). Visi miestelio gyvenamieji namai buvo mediniai. Tik parduotuvės buvo įsikūrusios mūro pastatuose. Be dvarvietės ir bažnyčios pastatų, išsiskyrė vadinamieji prekybos namai ir uželgės namai „austerija“, stovėję priešingose centrinės miesto aikštės pusėse. Šie keturi pastatai suformavo keturkampę aikštės formą, suteikė miesteliui klasicistinės architektūros atspalvį. Iš kitų visuotinių pastatų reikėjo išskirti liginę.

Rokiškio Tyzenhauzai garsėjo ne tik kaip žymūs politikai ir mokslininkai. Jie buvo žmonės praktikai, kurie Lietuvoje manufaktūrinę pramonę. Rokiškio dvarė jie buvo pastatę alaus daryklą, angliško ir olandiško tipo malūnus. Prie olandiško tipo vėjo malūno įkūrė didelę lentpjūvę. 1825 m. inventoriuje rašoma, kad pjautomis lentomis buvo tenkinami ne tik dvaro, miesto, bet ir aplinkinių kaimų poreikiai.

Rokiškio miestelio gyventojai daugiausiai vertėsi amatais. 1825 m. čia buvo 3 kaliladirbviai, 2 kalviai, 2 batsiuviai, puodžius, katilius, audėjas, stalius, skardininkas. Nedidelė gyventojų dalis vertėsi prekyba. Stambiausias krautuvininkas Karpovas iš dvaro nuomojosi 2 krautuves ir valaką žemės. Įdomi ir miestelio gyventojų nacionalinė sudėtis. Tuo metu jame gyveno 16 žydų, 2 rusų ir 19 lietuvių ar lenkų šeimų. 1825 metais atkurtoje parapijėje mokykloje mokėsi 40 vaikų.

Po 1861 metų reformos miestelio padėtis pasikeitė. Tiesa, jis ir toliau pasiliko dvaro nuosavybė, tačiau jame pradėjo organizuotis valstiečių įstaigos.

1866 — 1867 m. pastatomas valstiečių valdybos pastatas. 1863 m. valstiečiai buvo perduota dvarui priklausiusi liginė. 1871 m. įsteigta valstiečių, nuo 1883 metų veikė muzikos mokykla. 1885 m. buvo pastatytas naujas bažnyčios pastatas. Dvaro lėšomis statomi nauji namai, kuriuos išnuomojo krautuvininkai. Išaugo poreikis žemės sklypams, tačiau dvaras ir toliau stengėsi sklypus tik išnuomoti, o ne parduoti.

Dvaro įtaka miesteliui paliepsniui mažėjo. Rokiškis darėsi vis labiau priklausomas. Didelės įtakos Rokiškio miesto plėtojimui turėjo geležinkelio linijos Siauliai — Daugpilis nutiesimas 1873 m. Tai skatinio amatų vystymą, didėjo miestelio gyventojų skai-

čius. Apie 1875 — 1880 m. Rokiškyje buvo beveik 1100 gyventojų, 25 parduotuvės, 3 alinės, karčiama, alaus darykla, vyko turgus ir mugės.

Nepraėjo be pėdsakų Rokiškyje 1905 m. revoliucija. Rokiškienai centrinėje aikštėje suorganizavo demonstraciją, kuri vėliau peraugo į ginkluotą susirėmimą su caro kariuomene.

XX a. pradžioje Rokiškis augo dar spartesniais tempais 1905 m. buvo perstatyti dvaro rūmai, įsikūrė Kauno bendrovės skyrus žemės ūkio reikmenims pirkti ir parduoti. 1911 m. įsteigta vartotojų draugija. 1912—1913 m. atsidarė latvių ūkininkų ekonomijos draugijos skyrus, veikė lietuvių švietimo draugija „Saulė“, išleisti biblioteką ir knygyną, išplėstė liginę. Dalis naujai statomų pastatų buvo iš plytų ir akmenų, dviaukščiai. Tai teikė miestui savitą bruožą. Tačiau dauguma pastatų buvo mediniai. Jų būklė buvo nepatenkinama. Negrįsta, purvina centrinė aikštė, sunkiai išvaizduojamos gatvės Rokiškio miestelį darė niūrų ir skurdų.

1918 m. pabaigoje Rokiškyje įkurta Tarybų valdžia, išsilaikiusi iki 1919 metų vasaros. Susikūrus buržuazinei Respublikai, Rokiškis buvo prijungtas prie valstiečių, o 1920 m. gavo miesto teises. 1921 m. matintko A. Talackos Rokiškio miesto plane pažymėti 150 gyvenamieji namai, 249 sklypai. Tas planas 1922 m. buvo pakoreguotas, sudarant vientisą Rokiškio miesto planą.

Rokiškio miestui plėsti buvo numatyta 140 sodybinių sklypų, išskirti plotai miesto sodui, sporto aikštynui, apskritis ir miesto valdyboms, gimnazijai, pradžios mokyklai. 1923 m. prasidėjo miesto grindimo darbai. Pirmiausiai buvo grindžiama miesto aikštė. Vytauto ir Pandėlio gatvės. 1926 m. pradėtas centrinių šaligatvių dėjimas. Pirmi šaligatviai padėti Nepriklausomybės aikštėje, kuri buvo išgrįsta akmenimis, paliekant skverą prieš bažnyčią. Čia 1931 m. buvo pastatytas Nepriklausomybės paminklas. Paminklo autorius — skulptorius R. Antinis. Tais pačiais metais mieste išaugo gražūs valstybinės gimnazijos rūmai. Be to, Rokiškyje buvo lietuvių ir žydų pradžios mokyklos, kurias lankė apie 600 vaikų. 1921 metais įsteigta žydų tikiybė mokykla, o 1923 m. mergaičių amatų ir ruošos mokykla. Mieste buvo kino teatras, biblioteka, knygynas, liginė, 4 prieglaudos (2 vaikų ir 2 senelių). Buvo taip pat elektros stotis, įsteigta 1916 m., 3 gariniai malūnai, lentpjūvė, geležies dirbinių dirbtuvė „Lietmetal“, 3 cemento dirbinių dirbtuvės, krakmoło ir sodos dirbtuvė, 2 virvių vijimo dirbtuvės, spaustuvė, sacharino dirbtuvė, verpykla, vilnkaršė, 6 šaltkalvės, 5 kalvės, garinė pieninė, 3 saldainių dirbtuvės, 2 riestainių kepyklos, limonadų dirbtuvė „Banga“, skerdykla. Veikė 3 vaistinės, 132 prekybos taškai. Rokiškio miestas su priemiesčiais 1932 m. užėmė 527 ha. plotą. Toks jisai ir pastiko Didįjį Tėvynės karą.

O. Mackevičienė Rokiškio kraštotyros muziejaus likitrybinio skyriaus vedėja

Straipsnyje panaudota literatūra:

1. Lietuvos TSR urbanistikos paminklai, 1 dalis, 1978 m.
2. Rokiškio miesto istorija, architektūra, paminklai, Rokiškio kraštotyros muziejaus mokslinis archyvas, fondas Nr. 1.
3. Roman Altanazy. Materialy do dziejow rezydencji. t. IV a. Warszawa, 1987 m.

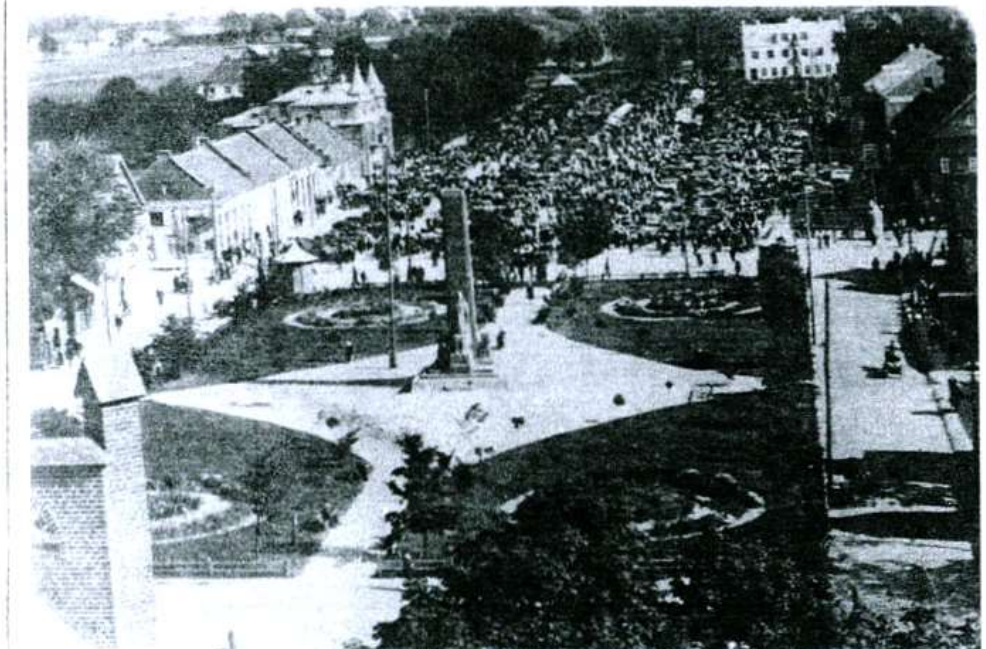
ROKIŠKIS

perkirtę upelį pačioje Rokiškio gyvenvietėje, suko į šiaurę į Livonijos teritoriją. Pati gyvenvietė kūrėsi maždaug už pusės kilometro nuo dvarvietės. Tačiau duomenų apie tai, kokia buvo gyvenvietė XVI a. turime labai mažai. Žinome tik tiek, kad miestelyje antroje XVI a. pusėje vykdavo dideli turgūs, buvo savo turgaus aikštis. Pagal 1622 m. inventorių Rokiškio miestelis jau turėjo Vilniaus ir Rygos gatves, o XVII a. viduryje miestelyje buvo trys gatvės ir dvi

XVIII a. pabaigoje, kai Rokiškio dvaras tapo Tyzenhauzų rezidencija, buvo rimčiau susirūpinta dvarvietė ir šalia jos esanti miesteliu. Jau 1797 m. pasodintas parkas, prie dvaro užveistas botanikos sodas, o šiauriniame parko pakraštyje — zoologijos sodas. 1801 metais Ignatas Tyzenhauzas, Mstislavlio vaivada, netoli senosios dvarvietės pastatė naujus klasicistinio stiliaus dvaro rūmus. Jo sūnus Konstantinas Tyzenhauzas, gimęs 1786 m. Zolūdoke (Baltarusijos

Rokiškis prieš Pirmąjį pasaulinį karą.

Rokiškio miestas apie 1935 metus, tarsi nuotraukos iš Rokiškio kraštotyros muziejaus fondų)

ROKIŠKIO GRAFIŠKOJI MUZIKOS IR GIEDOJIMO MOKYKLA

Lietuvių liaudies, nuo seniausių laikų kūręs savas aukšto meninio lygio dainas, muzikos meno mokslis nebuvo. Senovinės liaudies dainos sukurtos pagal savitus muzikos dėsnius, jos atspindi plačiųjų liaudies masių mintis ir jausmus, sukurto pagal jų meninį skonį.

Tačiau negalima sakyti, kad lietuvių liaudies visai nepasiekė visame kultūriname pasaulyje paplitę muzikos žiniai, melodijos, instrumentai; juk Vilniuje 1636 m. buvo pastatyta V. Pučtelio opera „Elenos pagrobimas“; 18 a. Vilniuje gastroliavo žymūs lenkų, vokiečių muzikai. „Viename iš savo veikalų archeologas Kirkoras rašo, kad Kazimieras Jogailaitis net XV a. Trakų pilyje turėjęs 80 muzikantų orkestrą; istorikas Narbutas mini, jog 1515 m. Vilniaus vaivada Mykolas Radvila atvykęs į valstybių atstovų suvažiavimą Vilniuje su 100 muzikantų orkestru“ (J. Gaudrimas „Iš liet. muzikinės kult. istorijos, 17 p.). Todėl visai suprantama, kad liet. literatūros pradininkas Donelaičius „Metuose“ vaizduoja būrus, grojančius ne birbynėmis ar lūmždeliais, o visur žinomais orkestro instrumentais: „Lyckius cimbulus, o Kubas čirškino smuiką. Bet šnairukas zūbus ištempęs birbino vamzdį“. Chorinio giedojimo tradicijos taip pat siekia net 15 a. Jau kunigaikštis Vytautas dalį savo pajamų skirdavęs chorams išlaikyti. „Be katedros, prie kurios buvo mūrus ir 24 diskantų choras, mokyklos, ruošusios choristus bei solistus, buvo įsteigtos ir prie kitų Vilniaus bažnyčių“ (t. p., 16 p.). Tokiu būdu menas feodalų ir dvasiškių rankose tenkino jų meninį skonį, mokė mūsų liaudį kultūringo chorinio dainavimo, elementaraus grojimo simfoninio orkestro instrumentais. Gal todėl šalia kanklių, skudučių dar feodalinių laikų gilumoje liaudyje sutinkami smuikas, fleita („Palangos Juzė“, „Dedės ir dėdienės“, Donelaičio „Metai“ ir kt.).

Nors tvirtinama, kad I-oji muzikos mokykla Vilniuje atidaryta tik 1867 m., tačiau aišku, kad ir minėtu 15–16 a. muzikantus turėjo kas nors paruošti, vadinti, kažkokios „mokyklos“ turėjo jau ir tada būti. Rokiškio muziejuje yra raštas, 1875 m. rašytas Kamajų palaikyto Siemaškos Rokiškio grafystės administracijai, liudijantis, kad Salose (Rokiškio rajone) veikusi maža muzikos mokykla, kuri 1831 m. buvusi uždaryta (matyt, ryšium su sukilimu). Vadinas, muzikos mokymo pradžia mūsų rajone siekia 18 šimtmečio II-ąją pusę, Žečpospolitos laikus. Štai to dokumento vertimas:

Rokiškio grafystės administracijai

Pateiktu žiniomis, surinktas iš kuchmistro Benedikto Marikonio apie buvusį muzikos mokymą Salose.

1. Kuriais metais įsteigta, neįnoma, o uždaryta — 1831 m.

2. Senjoras Jurgelionis gaudavo 50 rb. atlyginimo per metus; o orkestro muzikantai po 3 rb. pensijos ir visą išlaikymą dvare.

3. Mokinius priimdavo visai nepasiruošiusius.

4. Juos mokė senjoras, bet per kiek metų įsisavindavo žinias, neaišku.

5. Buvo komplektuojami muzikos instrumentai.

6. Bažnyčiose buvo giedama 4 balsais.

7. Mokiniai kiekvieną dieną grojo kartu nustatytu laiku (8—11; 14—16 val.).

8. Senjoras juos mokė lenkiškai skaityti ir rašyti.

9. Natas muzikantams senjoras išrašydavo pats; jas gaudavo iš Marikonio. (Marikonis — italų kilmės Salų dvaro savininkas — V. V.)

10. Svečių dienomis jie grodavo mišioms.

11. Skaitytinėms mišioms negrodavo.

12. Marikoniu leidus, mokykla išvažiudavo koncertuoti į netolimas apylinkes.

Taip „muzikos buvo mokoma ir kai kurių Lietuvos dvarininkų, siekiančių mu-

zika pajavairinti savo nuobodų gyvenimą, dvaruose. Neteikę vadovaujančios reikšmės valstybės valdyme po trečiojo Lietuvos - Lenkijos padalijimo, Lietuvos didikai... sekdami kitų kraštų dvarininkais, taip pat stengėsi dvarus pasiversti ištaigingais centrais. Ne vienas jų įsigėdė turėti net nuosavą orkestrą, kuris grotų pasilinksminimų metu, tačiau, nesant vietoje užtikrintai muzikantų, juos tekdavo įvesti iš kitur, o tai brangiai kainuodavo. Kaip tik todėl kai kurie didikai sugalvojo pasikviesti tik vieną muzikantą - specialistą ir įsteigti savo dvarų muzikos, tiksliau sakant, orkestro, mokyklą, kuri paruoštų nemokamą, iš savų valstiečių sudarytą, orkestrą“.

Šie J. Gaudrimo žodžiai paaiškina Salų ir Rokiškio muzikos mokyklų tikslus ir atsiradimo priežastis. Gal tik toks skirtumas, kad tiek Salose, tiek Rokiškyje tos mokyklėlės buvo daugiau bažnytinės, todėl čia ir chorinis giedojimas nebuvo pastatytą vietoj. Panašių mokyklų netolimų apylinkių dvaruose būta ir daugiau.

Štai Rokiškio muziejuje yra kanceliaristo Goreckio 1875 m. rašytas dokumentas, kad Aknystoje (Latvijos TSR, ten gyvena daug lietuvių — V. V.) nuo 1873 m. 35 amžiaus mokytojas Latis, surinkęs choristus iš visų apylinkių, moko giedoti 4 balsais, pats groja vargonais, fortepijonu, smuiku, triuba. Chore dainuoja 43 merginos ir 20 vyrų. 1876 m. tam chorui vadovauja jau kitas mokytojas — Glemitas.

Ir Postavuose 1877 m. būta panašios mokyklėlės, vadovaujamos mokyto Plotro Suko (gal Sukio?); ten būta 8 smuikų, 1 alto, 1 violančelės, 2 fleitų, 4 klarinetų, 2 triubų, 4 voltomų, 1 pasouno, 1 trombono. Joje buvę 27 mokiniai: Taigai, Salų, Aknystos. Postavų muzikos mokyklėlės yra senesnės, negu J. Gaudrimo nurodyta.

(Bus daugiau)

V. Vajega

Gražiai paminėjome rok iškėno poeto Rimgaudo Graibaus penkiasdešimtmetį. Pas mus ir visoje Lietuvoje žinomi jo eilėraščių rinkiniai „Vasaros žemės“, „Eilėraščių vėsa“, „Vėjo žiedas“, „Lekia baltas rugpjūtis“. Nuotraukoje: grupė renginio dalyvių su poetu R. Grabumi.

Alė Naginskaitė - Vajegienė

GIMTAJAI KALBAI

Atleisk, Gimtoji, kad nenešėme kaip Svenčiausiąjį iškėlę, O leidom bristi per pusyną su mumis kartu,

Kad nuo žvarbos ir darganų tavieji žodžiai susivėlė, Kad krūpčioji savus namus nuo žvilgsnių geliančiai pikti.

Atleisk, kad nesitū kaip šventa ugnis garbstyta, nors ir buvai lopys lietuva nuostabiai tyra datina...

Dabar — girtų blevyzgom apdrabstyta, bet mums vis tiek vienintelė ir amžina.

Gimtoji, atsitiesk, kaip tiesiasi žolė prie kelio, daug kartų mindyta, bet dar nesuminta.

Atsitiesėm ir mes ir skeibiam savo valią, jog liksim kalbanti, o ne kalbėjusi tautai!

RŪPINKIMĖS SAVO KRAŠTO KULTŪRA IR JOS PAMINKLAIS

(Atkelta iš 1 psl.)

O S. Jasiūnaitė, jo prižiūrėta ir kontroliuojama, nuolat dainuodavo solo. Chora išleisdavo į sceną dainuoti tik gerai paruoštą. Todėl per koncertus klausovų visada būdavo tiršta, kartais net įsibraut salėn negalėdavo. Rimtai atliekamos muzikos pamokos, gerai mankštinamas choras ir su meile paruoštami koncertai ugdė mokyklų ir miestiečių muzikos entuziastus, skatino domėtis muzika. Ne vieną pastūmėjo lavinti savo balsą, mokyti skambinti pianinu ar akordeonu, mėginti komponuoti daineles. Štai Ant. Gradeckas ir V. Zelenkauskas ir dar ne vienas, baigę vidurinę mokyklą pasirinko muziko darbą. Mieste įsteigiamos muzikos ir kultūros mokyklos, kurios išugdė daug muzikos ir kitokių kultūros darbuotojų.

Jis mokslininkų, profesorų ir visuomenės veikėjų minėtini M. Remeris, J. Smalstys (jis buvo ir literatas), J. Petrušis, Vl. Lašas, Ameriko) išgarsėjęs A. Bimba, Luda Vienažinskaitė - Purėnienė, J. Tubelis, Jonas ir Juozas Bulovai ir kalbintinkai J. Balkevičius, V. Mažiulis ir daug kitų.

Vieni iš anksčiau pamintų jau yra plačiai visiems žinomi, kiti dar nepakankamai išskirti. O yra nemaža ir visai užmirštų. Musų uždavinys — rinkti apie visus žinias, skelbti jas spaudoje ir įvertinti juos taip, kiek yra kuris nusipelnęs.

Mūsų uždavinys — rinkti apie visus žinias, skelbti jas spaudoje ir įvertinti juos taip, kiek yra kuris nusipelnęs.

ALFONSAS KELIUTIS

Šiandien nieko nebenustebinsime pasakojimu apie nugriautus paminklus, sunaikintą kultūros vertybes, pliktžolėmis apžėlusias kapi-

nes. Gal mes jau praprato-

me? Štai prieš jus dvi nuotraukos, darytos 1988 metų rudenį. Pirmojoje — taip

atrode invalidų kapinės Snieglouse. Dauguma vardų ant kuklių paminklielių jau išnykę...

Antrojoje nuotraukoje —

neveiklančios žydų kapinaitės netoli Ratkūnų.

Mirusiems skirta atmintis turi būti ligesnė už pastutino artimo žmogaus gy-

venimą. „Kiekvieno žmogaus mirtis nusineša dalelę manęs...“ — nepaseno šie žodžiai, mes negalime užmiršti jų reikšmės.